

СТАНОВИЩЕ

от

доц. д-р Валентина Ангелова Драмалиева, преподавател в УНСС, член на научно жури за присъждане на образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 2.3. философия (съвременна философия за

дисертационния труд на Евелина П. Иванова-Варджийска на тема:

„ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА ОБЩНОСТ

Философски и дидактични трансформации на едно понятие от американския прагматизъм в съвременната немска философия (Карл-Ото Апел, Юрген Хабермас) и дидактика на философията“

Представената ми за становище дисертация е структурирана във въведение, три части, съдържащи общо седем глави, заключение и перспективи, пет приложения и библиография, които са развити на 472 страници. Библиографията включва 330 заглавия на български, английски, немски, испански и руски езици, които са обособени в четири групи - първични, коментарни, справочни, други информационни източници в интернет. Бележките под линия са общо 1415. Заедно с това има таблици и графични модели, използвани за онагледяване и систематизиране. Този обем значително надхвърля формалните критерии на изискванията за една докторска дисертация.

Избраната тема за дисертация на пръв поглед изглежда доста претенциозна и като че ли предназначена да задоволява интелектуалното любопитство на тясно специализирана аудитория. Всъщност обаче тази тема представлява интерес за специалисти от различни научни области, както и за тези, чиято насоченост е главно към практиката в сферата на образованието. Подчертаната практическа ориентация прозира в цялостната структура, както и в ясно заявените цели и задачи на дисертацията. Същевременно заглавието показва и нагласа за сериозни теоретични анализи и обобщения. Всичко това насочва очакванията към сложните връзки между теория и практика, към търсенето на разумен компромис между тях, към претенцията за „работеща“ теория и към заявката за „ползна“

философия. Ето защо темата с основание може да се определи като сериозно предизвикателство. Заедно с това тя е едновременно интересна, полезна и актуална. Интересна – защото поражда големи очаквания, фиксира абстрактни понятия и препраща към емблематични за тази проблематика и за съвременната философия автори; полезна – защото е насочена към оптимизирането на образованието, което не е безразлично на никого в обществото; актуална – защото търси решения за проблемите в образованието, произтичащи от глобалните съвременни предизвикателства и от общата криза на рационалността.

В тази връзка имам една техническа бележка към заглавието, за да бъде то в съответствие със съдържанието на дисертацията – или имената на разгледаните автори, свързани с американския прагматизъм (Чарлс Сандърс Пърс, Джордж Хърбърт Мийд и Джон Дюи) да са изписани, както са изписани имената на представителите на съвременната немска философия (Карл-Ото Апел, Юрген Хабермас), или изобщо да не се изписват имена. Смятам, че това е важно, защото всички посочени автори са равностойно представени в текста, а липсата им в заглавието спонтанно насочва към търсенето на разумно обяснение за това.

Очевидно авторката има отдавнашен интерес към темата за философските и дидактическите трансформации на понятието „изследователска общност“ - още повече, че то е пряко включено в професионалните ѝ интереси на учител, университетски преподавател и участник с различни роли в други образователни проекти, което е видно от приложената биографична справка.

Евелина Иванова-Варджийска е представила и списък с направените публикации – пет самостоятелни по темата на дисертацията в авторитетни български и чуждестранни списания и сборници и единадесет други – учебници, статии, студии; самостоятелно и в съавторство. Посоченото е добър атестат за трайните ѝ научни интереси и за уменията ѝ като автор.

Структурата на дисертацията, представена в трите части, следва своя вътрешна логика и последователност при разясняване на темата. *Първата част* е посветена на философските трансформации на понятието за изследователска общност в американския прагматизъм и се състои от три глави, визиращи го

съответно у Пърс, Мийд и Дюи. *Втората част* е посветена на философските трансформации на понятието за изследователска общност в съвременната немска философия и се състои от две глави, визиращи го съответно у Апел и Хабермас. *Третата част* сполучливо е представена като „една възможна реконструкция“, в която понятието се променя на „изследваща общност“, като трансформацията се аргументира и после се разглежда като модел за интерактивно образование. Тази част се състои от две глави, представящи, първо, връзката между интересубектност, интерактивност и изследваща общност и второ, две образователни практики, които се съгласуват с модела на изследващата общност – философията с деца и нео-сократическия диалог в традицията на Леонард Нелсон и Густав Хекман. Тук задълбочено се анализират елементи от модела на изследващата общност в посочените образователни практики и се акцентира на комуникативната ситуация в образованието. Правят се интересни и полезни за образователната практика изводи и препоръки. *Заключението* на дисертацията е в стила на авторката – добре систематизирано и ясно, като очертава и перспективите. Оценявам като много интересни и петте *приложения*, които са съответно: опит за дидактически трансформации на научния метод на Пърс и на прагматичната максима на Пърс, въвличане на личния опит в преподаването чрез структурата на урока, кратко представяне на нео-сократически диалог и матрица на интерактивното образование по модела на изследващата общност.

Напълно съм съгласна с оценката за приносите, които Евелина Иванова-Варджийска е посочила като основни за своята дисертация, и затова няма да ги коментирам. Дисертацията има много достойнства, сред които ще открия няколко.

На първо място, трябва да изтъкна актуалната и същевременно интересна тема за изследване, както и логичното структуриране на работата, а също - ясният език, добрия стил и цялостно издържаното оформление на текста.

Авторката не остава в сферата на чистото теоретизиране, а търси конкретното му проявление в особената среда на образованието като често конкретизира още повече, визирайки специално българските условия. Смятам, че тематичната насоченост на дисертацията и проблемната ѝ ориентация имат

актуална стойност и значимост за процесите в образованието, протичащи днес в България. Тя създава конкретни модели за практическо прилагане на теоретичните достижения, които наистина могат да се ползват и да са полезни.

Заедно с това трябва да се отбележи, че цялото изследване е ярка демонстрация на интердисциплинарния подход, който обединява различни науки за човека и обществото – философия, етика, психология, педагогика, социология - и се очертава като важно предимство на дисертацията.

Поради спецификата на изследването в дисертацията са използвани умело различни методи, а именно: *Продуктивна трансформация на понятието* (динамичен метод за историко-философско изследване, изграден върху херменевтиката на Р. Козелек, критичните възгледи на К. Скинър и съвременни теории за понятието като мрежа); *Прагматистки метод на Пърс* (запознаване с понятието, аналитично проясняване, прагматични следствия); *Метод на научно изследване на Пърс* (абдукция, дедукция и индукция); *Конструктивизъм* (метод на рационална реконструкция в смисъла на Хабермас - разлагане на една теория на съставни части и съчетаването им отново за постигане на определена цел). Тези методи се използват умело - поотделно или комбинирано в различните части на дисертацията - и така подпомагат анализа по темата на дисертацията.

Оценявам високо смелостта на докторантката да търси начини за прагматизиране на философията, като опитва да прави работещи най-високите теоретични спекулации в областта на познанието - истината, методите за познание, верифицирането на познанието, връзката между теория и практика - без да ги профанизира. Специално внимание заслужават и усилията за приложна философия, която включва както самото осмисляне на обучението по философия, така и начините за ефективно обучение по философия – дори и за деца, а чрез всичко това - и варианти за оптимизиране на преподаването изобщо. Към това се прибавят актуалните проблеми на интерактивното обучение, визирано не просто като технически добре обезпечено и претенциозно, а като интересно и ефективно.

Дисертацията е сполучлив опит за теоретико-практическо изследване. Тя действително може да се нарече приложна философия, както заявява авторката

още в началото. Темата пряко засяга дидактиката на философията и то – главно в училище, но същевременно е провокация за всяко преподаване, в това число и за академичното. А предлаганите методи, стъпки, техники и модели могат да са практически полезни за всеки съвременен преподавател по различни дисциплини и в различни степени на образованието.

Дисертацията постига своята цел – да експлицира философските основания на интерактивността, като водещ принцип в съвременното образование. За това последователното се използват две стратегии: 1) Историко-философско реконструктивно изследване на понятието за изследователска общност в три различни контекста - американски прагматизъм (чрез възгледите на Ч. С. Пърс, Дж. Х. Мийд и Джон Дюи), съвременна немска философия (чрез възгледите на Карл-Ото Апел и Юрген Хабермас), съвременни педагогически практики (чрез философия с деца и нео-сократически диалог в традицията на Нелсон/Хекман) и 2) Систематично изследване на взаимовръзките между понятията за *интерсубектност* и за *изследваща общност*.

Прави добро впечатление и това, че дисертантката набелязва насоките за бъдещи изследвания, както и желанието си да бъдат продължени анализите на *изследователската общност* в комуникативен план съобразно бързо променящите се в глобален план условия на съвременността, а също – на *изследващата общност* в сферата на образованието.

Заслужава внимание и бележката на авторката, че въпреки големите възможности на понятието за изследваща общност като модел за интерактивното образование и въпреки големите очаквания, породени към него, то все пак не е всесилно и не решава всички проблеми, а има определени граници (лимита), които трябва да се имат предвид.

В тази връзка ще задам само един от множеството (продуктивни) въпроси, които породих у мен дисертацията. Как все пак може да се прецени дали аудиторията, която обучаваме, е достигнала необходимите параметри, за да се превърне в изследваща общност? Някак си не ми се иска интуицията на преподавателя да е водещият критерий за това!

Евелина Иванова-Варджийска демонстрира широка и задълбочена обща философска култура, като и богата езикова култура, отлично владее и използване на чужди езици, добро познаване на множество автори по конкретната проблематика, целенасочено осмисляне и интерпретиране на огромно количество литература, интердисциплинарен подход, адекватно използване на различни методи за анализ, умение за различен прочит на установени модели, оригиналност. Дисертацията показва възможностите ѝ да работи самостоятелно и целенасочено не само в проучването и осмислянето на теорията, но и при прилагането ѝ в множество проблемни полета на образователната практика.

Цялата работа има своя вътрешна логика и последователност, която е умело и надеждно демонстрирана и позволява, от една страна дисертантката да достигане до определени идеи и заключения, а от друга – тези идеи да бъдат проследени и разбрани от читателите. Тази вътрешна свързаност и обосновааност на дисертацията е онагледена добре и в логическата рамка на изследователския проект, представена таблично в автореферата.

Аргументацията в дисертацията е ясна и точна, а изводите са обосновани. Убедена съм, че дисертацията има всички достойнства да бъде защитена публично от авторката и тя ще успее да представи и защити своята тема, защото е вникнала дълбоко в проблематиката и я анализирала с разбиране и логика.

В заключение ще посоча, че оценявам като цяло положително избора на темата, положените усилия в проучването и осмислянето на литературата, оригиналните интерпретации и връзки, цялостното систематизиране на дисертацията, вътрешната логика на текста, добрата аргументация, ясения и точен език и стил, както и безспорната философска култура на докторантката Евелина Иванова-Варджийска и препоръчвам на почитаемото жури да ѝ присъди образователната и научна степен „доктор” по професионално направление 2.3. философия (съвременна философия).

10 .08. 2014 г.

Подпис:.....

(В. Драмалиева)